

Surján László – Käfer István

Szlovákok és magyarok együtt az úton

Egy jövődő erdei tanösvény szövege 14 tételben

I. Együtt az úton

Ismeretes a mondás, hogy az angolokat és az amerikaiakat semmi sem választja el egymástól, csak a közös nyelv. Szlovákokat és magyarokat semmi sem választja el egymástól, mint a közös történelem. Tegyük valamit, hogy ez ne így legyen! Múltunknak sok olyan pontja van, amelyre közösen lehetünk büszkék. Ha nem engedjük, hogy a rövidlátó politika vagy a fékevesztett indulat, esetleg az egymásnak okozott fájdalom, valamint a fortélyos félelem átírja a múltunkat, akkor sok-sok a két népet összekötő időszakra, kiemelkedő eseményre, illetve meghatározó személyiségre emlékezhetünk.

Merítsünk hát a közös múltból! Célunk, hogy magyarok és szlovákok, éljenek a határ bármelyik oldalán, jobban megismerjék egymást. A megismerés az első és legfontosabb lépés az egymás megbecsüléséhez vezető úton. Ez a tanösvény ezt az utat jelképezi. Azoknak hoztuk létre, akik nemcsak egy jó séta kedvéért járnak erre, hanem az ösvény tábláit megtekintve készek néhány új gondolatot befogadni. Akikben felébredt az igény: előítéleteiktől mentesen és a tényekhez ragaszkodva tekintsenek a szlovák–magyar kapcsolatokra. Lengyel–magyar két jó barát, szoktuk mondani. Miért ne lehetne a szlovák–magyar is két jó barát?

Szlovákok és magyarok együttélése a magyarok bejöveteleivel kezdődött és tart máig, sokáig egy államban, most, egy évszázada kettőben. Vitáink a családon belüli vitákhoz hasonlatosak. Rendezhetők és rendezendők. Ehhez egy kis hozzájárulás a tanösvény 14 táblája.

Milyen is volt ez a közös haza, amelyben éltünk?

Csaplovics János, a magyarországi etnográfia első művelőinek egyike ezt írta: *„Magyarország Európa kicsinyben, mert majdnem minden európai nép, nyelv, vallás, foglalkozás, kultúra (...) életmód, erkölcs és szokás is itt találja fel hazáját”* (Tudományos Gyűjtemény, 1822, 51–51.).

Az utóbbi közel két évszázad politikai szélsőségeitől ellentétekre nevelt társadalom számára meghökkentő, hogy Szent István királysága valóban önmagában Európa volt, és sokszor követésre méltó példa is Nyugatnak. Már a magyarok bejövetele is nem egyszerű hódítás, hanem honkeresés volt. A honfoglalók felismerték a terület egységét, és tudták, kevesen vannak ahhoz, hogy az egész térséget kitöltsék. Ezért viszonylag könnyen alakult az együttélés, egyfajta közös haza az itt talált népekkel, különösen a szlávokkal.

Nincs tudományosan alátámasztható bizonyíték, hogy a magyarok bejövetelük után harcoltak volna a szlávokkal. Sőt! A bajor püspökök 900 körül arról panaszkodtak a pápának, hogy a pogány magyarokkal keresztény szlávok is „kalandoztak”. Panaszlevelük szerint a morva szlávok a magyarok közé keverték embereiket, és a vegyes csapatokat a keresztényekre uszították. Ezt már Szalay–Baróti *A magyar nemzet története* c. millenniumi négykötetes munkája (Bp., 1895, I. 103.) is ismeri, mégsem hiszem, hogy száz magyar vagy szlovák ember között egy is akadna, aki tud róla.

A szlovák történészek mindmáig nem találnak megfelelő magyarázatot a 885 körül keletkezett Szent Metód-legendában leírt találkozásra a magyarok királyával. A legenda szövege szerint, amikor Metód „...a Duna vidékére érkezett, a magyar király látni kívánta őt. Bár többen figyelmeztették, ne tegyen eleget a meghívásnak, mert nem ússza meg ép bőrrel, Metód mégis elment hozzá. A király úgy fogadta, ahogy püspökhöz illik, tisztelettel és ünnepélyesen, vidám derűvel, és úgy társalgott vele, ahogy az ilyen férfiakhoz illik. Megölelve, megcsókolva bocsátotta el, gazdag ajándékokkal, így búcsúzva tőle: Emlékezz meg rólam mindig, tiszteletre méltó atya, szent imádságaidban” (*Velkomoravské legendy a povesti [Nagymorva legendák és mondák]*, Bratislava, 1977, Tatran, 81.). Ez a jelenet bekerült a *Honfoglalás* című filmbe is.

Kniezsa István 1955-ben megjelent kétkötetes munkája, *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* bizonyítja, hogy a kereszténység és az állami-jogi terminológia jelentős része – mint a *kereszt, keresztény, szent, király, udvar, udvarnok* – szláv közvetítéssel került a magyar nyelvbe.

A magyarországi szlávok közül a magyarok a szlovákok őseivel kerültek a legszorosabb szimbiózisba. Bizonyos értelemben ők a magyarság legközelebbi rokonai. Népdalaink, Bartók Béla gyűjtéséből tudjuk, közel felerészt egyeznek. Évszázadok alatt kialakult nyelvi rokonságunkat nemcsak szókincsünk gazdag közössége, hanem a két nyelv rokon hangzása, dallamossága is bizonyítja.

A Kárpát-medence népei közül csak a magyaroknak és a szlováknak nincs külhoni anyanemzete. 1000 éves szimbiózisuk megőrizte a szlovákokat a beolvadástól a nagyobb szláv népekbe. A nemzetté alakulást mindkét nép itt, a Kárpát-medencében élte meg, a magyarok valamivel előbb, a szlovákok később. A közös hazában eltöltött ezer év alatt úgy hatottunk egymásra, hogy mindketten megőriztük saját identitásunkat. Nem ez a követendő modell a mai Európai Unió népei számára?

Aki végigsétál majd a tanösvényen, ezekről az egymásra hatásokról, a közősen megélt történelemről szerez újabb ismereteket.

II. Mátyás király

Mit keres az erdélyi gyökerű magyar király a szlovák–magyar közös történelmet bemutató tanösvényen? Nem egy román–magyar tanösvényen kellene róla szólni?

Kevesen tudják Magyarországon, hogy Mátyás király emlékét ugyanúgy őrzi a szlovák művelődés, mint a magyar. Népmesék, mondák, egykorú írásos dokumentumok, a nemzeti irodalom feldolgozásai hordozzák mindkét népben

a Mátyás-örökséget. Még a „budai király” szerelmi kalandjai is megszólalnak szlovák balladákban. Az egyikben például egy nagyravágyó anya csempészi kívánatos leányát Mátyás ágyába.

Az első szlovák nyelvemlék, a Szepességi Imádságok (1479) is kötődik némiképp Mátyás királyhoz. Az Igazságossághoz írt könyörgés tulajdonképp egy Mátyás katonájából lett magyar főpap „puskája” a templomi szolgálathoz. A történet a következő: A magyar anyanyelvű Bak Gáspár a fekete seregben szolgált. Vitészségéért a király szepesi prépostnak nevezte ki. Bak Gáspár komolyan vette az egyházi méltóságát. Hét év páduai tanulás után pappá szentelték. Szláv hívei számára a nép nyelvén mondott könyörgéseket, ehhez kellett a pergamendabokra írt szöveg. Sok magyar szívesen beszél ősi magyar földről, a Szepességről talán azt is sokan tudják, hogy több hullámban, leginkább a tatárjárás után szász telepések népesítették be. Ám hogy Bak Gáspár szükségét érezte, hogy a nép nyelvén mondja a könyörgéseket, tudatja velünk, hogy a szászok mellett szlávok alkották a népesség jó részét arrafelé.

Andrej Sládkovič, a szlovák romantika jeles költője 1846–1847 táján Mátyás-hagyományra oktatta a modern nemzetté válás útjára lépő népét. Jelképes értelmű, hogy híres költeményének főhőse, a gyetvai legény csak azzal a feltétellel áll be Mátyás fekete seregébe, ha megtarthatja népviseletét, azaz nemzeti identitását. A szlovák romantika Mátyás-képe tehát éppannyira pozitív, mint a miénk. Egyébként a szlovákoknak is volt okuk hálásnak lenni igazságos Mátyás királynak: ő, akit mi is egyik legnagyobb királyunknak tartunk, szabályozta először a városok magyar–német–szláv bíróválasztási rendjét.

Mátyás királyra, az igazságosra a szlovákok ugyanolyan jó szívvel emlékeznek, mint a magyarok. Egy államban éltünk, a királyhoz mindannyian hűek voltunk, őt a sajátunknak éreztük. Próbáljuk beleképzelni magunkat egy ilyen világba. Ha sikerül, már csak az van hátra, hogy közös „főnök” nélkül is megéljük az összetartozást.

III. Pázmány Péter (1570–1637)

A legnagyobb magyarok egyike, a magyar nyelv első tudatos pallérozója, az országot kultúrával mentő, egyetemalapító jezsuita bíboros, aki esztergomi érsekként húzódott a török elől Pozsonyba és Nagyszombatba, nemcsak a magyar nyelvvel törődött, hanem gondosan ápolta a kedves „tót nációnak” nyelvét. Neki még sikerült egységben látni az országot, anyanyelvük, nemzeti hovatartozásuk alapján nem különböztette meg a rábízottakat. A nagyváradi születésű magyar főpap a szlovák nyelvfejlődésre is nagy hatással volt. Bizonyára az ellenreformáció sikere érdekében, a cseh protestánsok nyelve helyett a szlovák népnyelv használatát szorgalmazta. Szlovák papnövendékeket küldött nyugati egyetemekre, és szlovákra fordította le leghíresebb munkáját, az *Isteni igazságra vezérlő kalauzt*. A magyarországi ellenreformáció legnagyobb alakja pontosan tudta, hogy nem vonulhat vissza a latin nyelv bástyái mögé; ha gondolataival el akar jutni az emberekhez, anyanyelvükön kell szólnia, ahogy a reformáció terjesztői tették. A XVI–XVII. században tehát még békésen megfért egymással a két nyelv. Bárcsak sikerült volna ezt a XIX. században is fenntartani!

A szlovákoknak a felvilágosodás korától sokat kellett küzdeniük, majd szenvedniük is önálló irodalmi nyelvükért. Pázmány útmutatása volt az első, ami a nép nyelvének – obecná slovenčina: közszlovák nyelv – használatát javasolta, amit ugyan jóval később, de 1846-ban el is határoztak.

A bíboros más szempontból is támogatta szlovák híveit: például szemére hányta a nagyszombati bírónak a nekik készülő barátok templomának elhúzó-dó építkezését.

A szlovák–magyar együttélés zavartalanságára utal az is, hogy a protestáns Thurzó György nádor nagybiccsei udvarában szlovák ember volt a prédikátor, Eliáš Láni (Lányi Illés). Ő olvasta fel a nádornak a bíboros Erdély megtartásának ügyében írt levelét.

Pázmány korában a török által megsebzett országot már a „gallér alá pökő” németek is szorongatták. Ilyen körülmények között a hazában nem volt helye, de nem volt oka sem a különböző nyelvű polgárok közti feszültségnek.

Pázmány Nagyszombati Egyetemének mai utódai – az ELTE, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és a mai szlovákiai Nagyszombati Egyetem – közös alapítójukként tiszteli a nagy bíborost. Méltán. De tisztelhetjük őt mint azt az egyházi vezetőt, aki megkülönböztetés nélkül tekintett szlovákra, magyarra egyaránt.

Vajon csak az vezette, hogy felvegye a versenyt a népryelven prédikáló protestánsokkal? Talán ennél többről volt szó. Vallotta: a nemes, szép élethez nem kellene nagy cselekedetek, csupán tiszta szív és sok, sok szeretet. Ezt a megkülönböztetés nélküli szeretetet kell nekünk is megtanulni tőle, hogy szlovákok és magyarok egymással békében, sőt egymást segítve járassunk együtt az úton.

IV. Rákóczi szlovák szemmel

Rákóczi ott él a szlovákok emlékezetében is, sőt egykorú hiteles szlovák dokumentumokból is összeállítható a nagy fejedelem képe. Az *Anagramma Slavicum* Rák oči jest' dostal (A rák szemeket kapott) sorkezdeté a Rákóczi nevet rejti. Egy nemrégiben felfedezett korabeli szlovák vers felszabadítóként köszönti: „A mindenható Úristen nem szenvedhette a németet kedves Hazánkban, hanem méltóztatott felébreszteni Rákóczi urat, hogy újra kiűzze a kegyetlen németet... Mi valamennyien hisszük, hogy az Úr meghallgat minket, hogy Rákóczi fejedelem valamennyit elpusztítja.”

Krman Dániel zsolnai evangélikus szuperintendens a fejedelem bizalmas híve, sajtófőnöke, diplomatája lett. 1707 márciusában Zsolna főterén az akkori szlovák írott nyelven buzdító prédikációt tartott Czelder Orbán tüzéreinek zászlószentelésén: „Jézus Krisztus, add, hogy e zászlók nyomában a megnyomorított Magyarhonra sok jó fakadjon, hiszen hazánk valaha az országok dísze volt. Urunk, aki igazságot szolgáltatasz az elnyomottaknak, légy a mi nagyságos Fejedelmünkkel, drága urunkkal, Rákóczi Ferencsel, add, hogy mint a börtönből kiszabadult József, legyen a haza atyja, s jó tanácsaival és a haza megvédésével az összes előző magyarhoni hazafit, Báthorit, Bethlent, Bocskait, Thökölyt és elődeit is felülmúlja hírnévben.”

Az 1708-ra készült zsolnai szlovák kalendárium krónikarészében szinte haditudósítóként számolt be a kurucok harcairól. A szabadságharc kezdetéről így ír: „...Fejedelem ónagysága Lengyelországból beküldött pátensével a keresztény fejedelmekkel egyetértésben tudomására hozni Magyarhon lakosságának azt az elhatározást, majd pedig egyáltalán Manifesztumot kiadni kegyeskedett, amelyben az egész keresztény világnak tudomására hozta, hogy mint Magyarhon földjének hajdani dicső védelmezői, Báthory, Bethlen, Bocskay, Rákóczy, Thököly urak az ausztriai házzal szemben alapos indokok miatt felkelni kényszerültek, ugyanúgy ónagysága is fölkelni kényszerült XXI okoknál fogva...”

A veretes biblikus cseh/szlovák szöveg hazafias lelkesedést közvetít: „Magyarhon népe, amelyet ebben az időben az ellenség semmirevalónak tartott, szerencsés betöréseket hajtott végre Ausztriában és Morvában, és azt a barbár kegyetlenséget, amit az ártatlan magyarhoniakon mindig és mindenütt elkövettek, amikor élve lenyúzták bőrüket, fához kötözve égették őket, a holtakat kiásták sírjukból vagy közéjük csaptak és égették őket és más borzalmas dolgokat cselekedtek, tűzzel és vassal szintén megbosszulták, különösen akik Ocskay László vezetése alatt voltak.” A szlovák kalendárium befejezése: „Ő fejedelmi felsége Erdélybe érkezvén annak fejedelméül ünnepélyesen megerősítették és a felséges címmel megtiszteltetik. Lengyel, moszkvai, török követségek érkeztek fényesen Felső-Magyarhonba, ugyanúgy fényesen kiállított magyar ment a moszkvai udvarba.

Kassát új fallal, bástyákkal és vízzel vették körül. Érsekújvárt és más erődítményeket is igen megerősítették és ellátták. Úr Jézus, adj királyt és békét egész Magyarhonnak.”

A források világosak: Felső-Magyarország nem magyar ajkú lakossága saját fejedelmének, sorsa jobbra fordítójának érezte Rákóczit, akinek zászlója alatt vérét hullatni is kész volt.

Nagy kár volna ezt a közös történelmi emlékezetet kiradírozni a szlovák nemzettudatból, attól tartva, hogy valamiféle elmagyarosodáshoz vezet. Igen nagy hiba volna, ha magyar részről kisajátításnak tekintenék Rákóczi emlékének szlovák ápolását.

Éppen arra kell törekednünk, hogy tudatosodjék ma is: közös múltunk során nemcsak megőriztük egymástól való elkülönülésünket, hanem közös élményeink, közös szellemi termékeink, közös politikai országtudatunk volt. A régi „hungarus” tudat nem nemzeti, hanem etnikum feletti volt.

V. Bél Mátyás (1684–1749)

Magnum decus Hungariae – Magyarhon nagy ékessége

A Zólyom megyei Ocsován született. Apja, Matej Bel, szlovák evangélikus mészáros, anyja egy veszprémi magyar iparos lánya volt. Magnum decus Hungariae – Magyarhon nagy ékessége – ezzel a címmel illették, és méltán, hiszen európai hírű tudós lett, aki „prešpurský kazatel”-nak, azaz pressburgi, pozsonyi (szlovák családja révén tehát mindkét nemzethez kötődik, életműve alapján pedig kijár neki a tisztelet mind a szlovákoktól, mind a magyaroktól) hitszónoknak nevezte magát 1745-ben az evangélikus Hallei Biblia előszavá-

ban. Ennek a bibliának a nyelvét használták a szlovák evangélikusok, a szlovák anyanyelvű magyar nemesek is. Bél Mátyás magyarázata erről a nyelvről mindmáig vitatéma a szlovák művelődésben, a magyar közvélemény pedig semmit sem tud róla.

Idézzünk az előszóból, és egy másikból, amelyet Pavol Doležal *Grammatica slavico-bohemic*ájához írt: „...Kitörtek a huszita viharok (...) de a cseh nyelv (...) dicsőségének nem ártottak (...) a szláv nyelv akkoriban már honos volt Magyarhonban, mert a magyarok a hét vezér alatti bejövetele után ezt használták a dunai szlávok maradékai, akik a szláv morvákkal, sziléziaiakkal, lengyelekkel és oroszokkal szomszédosak (...) Amikor Korvin Mátyás leverte a huszitákat, sok cseh polgárjogot szerezve letelepedett Magyarhonban, és olyan szintre és finomságra fejlesztette a bennszülött szlovákok nyelvét, hogy az (...) felér a cseh nyelv bájához.” Fehérhegy után Magyarhonban a cseh nyelv előre haladt ... „A mágnások és a nemesek sem haboztak támogatni a szláv-cseh nyelv művelését azokban a vármegyékben, ahol használták (...) a Szunyoghok, Illésházyak, Thurzók, Ostrosithok, a nemesek között a Szulyovszkyak, Plathyak, Szerdahelyiek, Révayak, Justhok, Benickyk, Podturnianszkyk és mások...”

Bél Mátyás világosan kifejti, hogy itt nem a szlovák népnyelvről, nem valamelyik nyelvjárásról van szó, hanem a Králicei Biblia cseh nyelvének a magyarhoni szlovákság által történt adaptációjáról. Ez a nyelv országos, nem csak a szlovák etnikum által használt irodalmi nyelv lett a Felföldön, a latinnal, a magyarral, a némettel együtt. Ismerte többek között Balassi Bálint, Rimay János, Madách Gáspár.

Bél Mátyás a *Notitia Hungariae antiquae, mediae et novae (A régi, a középkori és az újkori Magyarország ismertetése)*, az *Adparatus ad Historiam Hungariae (Források Magyarország történetéhez)* és sok más tudományos munkája nyomán London, Berlin, Jéna akadémiáinak tagja lett. Igazi „hungarus” volt, akit mind a magyar, mind a szlovák művelődéstörténet csakis így, „hungarusnak”, szlovákul „uhorský”-nak tarthat számon.

Budapesten a XVII. kerületben, Siófokon, Hajdúböszörményben utca van elnevezve róla. Nem vitázni kell magyar vagy szlovák voltáról, hanem örülni, hogy két ország ápolja emlékét, két ország tiszteli.

VI. Pannónia békessége Anton Bernolák szlovák szótárában

Anton Bernolák katolikus pap árvai kismemesi családból származott. A Pázmány-hagyományra is építve ő alkotta meg az első szlovák irodalmi nyelvet a nyugatszlovák nyelvjárás alapján. Nagy szótára az ország népei közötti megértést szolgálta. Repertóriumának bevezetőjében ez olvasható:

„Mert a’ nyelvek különbsége a’ mint Sz. Ágoston mondgya, és a’ mindennapi szomorú tapasztalás bizonyítja, embert az embertől idegeníti, és a’ nyelveknek egyetlen egy különbsége miatt az emberek’ öszve barátkoztatására a’ természetnek oly nagy hasonlatossága semmit sem használhat, olly annyira,

hogy örömebb legyen az ember tulajdon ebével, mintsem idegen nyelvű emberrel (...) Sokaknak, kik még Pannóniának hasznaira ügyelnek (...) kívánságok (...) hogy találkozná egy valaki, ki a Magyar országban leggyakorlatosabb nyelveknek (...) megtanulása végett kedvét (...) ugyan azok szótárjának összeállítására fordítanak; s így módon Pannóniának oly különböző lakosait ebből a nagy egyenlenségből az emberi természetbe oltott egymással való barátkozásra hozná az össze veszett nemzetek és népek között békeséget szerző követ módgyára.”

Ez a testvéri szeretet saját nyelve művelésére sarkallta: „Más nyelvek már ki vannak pallérozva, és mind a közönséges, mind pedig az idegen szavaktól kitisztítva; a Tót pedig egész 1787 esztendeig minden pallérozás nélkül hagyott, és még mai nap sintsenek abból se a paraszt, a régi cseh, és főképpen lengyel szóllás módgyára egészen kigyökerezve (...) annak (...) elkezdett pallérozását úgy végre akartam hajtani; hogy az ő tevékenysége a mostani legpallérozottabb nyelvekkel bátran vetekedhessen...”

Cseklészen, Érsekújváron is plébánoskodva gyakorolta a népek barátkoztatását a XVIII–XIX. század fordulóján, amikor még remélni lehetett a népek tavaszának testvériségét. Sajnos ő is csak „egy fecske” maradt. A nyarat nekünk kell megcsinálnunk.

Ami Bernoláknak azt a kívánságát illeti, hogy egymás nyelvét ismerjük, sajnos magyar részről nincsenek jó híreink. A kényszerű lakosságcsere után ugyan viszonylag sokan beszéltek Magyarországon szlovákul, de egy nemzedékváltás után oly nagyfokú a csökkenés, hogy a legutóbbi népszámláláskor már aspanyolul beszélő magyarok száma is megelőzte a szlovákul tudókat.

VII. Rudnay, a Szent Korona népeinek hercegprímása

Esztergomban a Szent Anna-templom falán kétnyelvű, magyar–szlovák emléktábla hirdeti Rudnay Sándor hercegprímás áldásos munkáját az Egyház, Esztergom, a magyar és a szlovák nemzeti kultúra támogatásában. Emlékét ma is ápolja az évtizedek óta működő Rudnay Sándor Kulturális és Városvédő Egyesület.

Érthető ez a tisztelet, hiszen ő hajtotta végre az országgyűlés és az uralgó kívánságát: visszatelepítette Esztergomba a török elől Nagyszombatba menekített érsekséget. 1822-ben nemzeti zsinatot hívott össze az egyházi ügyek rendbetételére, segítette az oktatást, csatlakozott Széchenyi Istvánnak a Magyar Tudományos Akadémia létesítésére tett alapítványához, megindította a Bazilika és a Szent Anna-templom építését.

A szlovák nemzeti kultúra is magáénak vallja Rudnayt. Jogosan, hiszen nagyrészt neki köszönhető például az első szlovák nagyszótár megjelenése és a szlovák tankönyvek egységes nyelvhasználata. Szűkebb esztergomi asztaltársaságában szlovákul is folyt a szó. Gyakran volt ott Haulik György, a későbbi zágrábi érsek, Palkovics György kanonok, a szlovák irodalom szervező mecénása, Bartakovics Béla, a későbbi egri érsek, aki a szlovák templomi ének terén szerzett érdemeket. A hercegprímásnál gazdag szláv könyvtár is állt az érdeklődők rendelkezésére. Megfordult a primási palotában František Palacký,

a híres cseh történetíró is, és gyakorta vendégeskedtek Esztergomban a pesti egyetemi tanárok.

A nemzeti összefogás akkoriban az ökumenét is szolgálta. A nemzet jegyében találtak egymásra a szlovák és a cseh katolikusok és evangélikusok. Ján Kollár pesti evangélikus papot, a szláv kölcsönösség – egyesek szerint a pánszlávizmus – apostolatát személyesen is fogadta a hercegprímás Esztergomban. Kollár szeretett volna szláv tanszéket a pesti egyetemen, amiben Rudnay támogatta is.

Nagyszombat elhagyása fájt ugyan néhány egyetemistának, siratták is a Parva Romát, de természetes volt, hogy az ország központi irányítása visszakerül a török előtti helyekre. A szlovák közösség, Juraj Palkovič esztergomi kanonok szavával a slovenská obec, mint Magyarhon szerves része, nem területben gondolkodott, még csak a modern értelemben vett nemzetben sem. Az akkori szlovák szellemi élet képviselői nem éreztek valamiféle védelmet szükségesnek az „idegen elnyomással” szemben, sőt a szlovákságot-szlávtságot és a magyarságot a szabinok és a rómaiak egységéhez hasonlították. A nyelvükben különbözhetnek ugyan, de mindannyian római polgárok. Ilyen értelemben az egy és oszthatatlan natio Hungarica fogja össze a szlovákot és magyart. Ezt az eszmeiséget hirdették elsősorban a szlovák katolikusok. Mai szóval: két nemzethez tartoznak, de egyenlő jogú állampolgárok.

Rudnay, még Nyitrakoros (Krušovce) plébánosaként, így prédikált szlovák híveinek az 1790. évi országgyűlés idején: a karok és rendek azért gyűltek össze Budán, hogy „jövendő királyunkat megerősítsék és Magyarhon Szent Koronáját mint a legszentebb pecsétet rátegyék, hogy vele rólátok és mindazon dolgokról tanácskozzanak, amelyek jelenlegi közboldogulásunkat érintik”.

Rudnay Sándor tudta, hogy az ország minden népének – beszéljen bármely nyelven – egyformán kell lelki táplálékot nyújtani. Ezért prédikált három hazai nyelven – szlovákul, magyarul és németül. Ezért támogatta egyként Széchenyi Istvánt és Ján Kollárt; a Magyar Tudományos Akadémiát és a szlovák művelődési törekvéseket. Nem az a kérdés, hogy életműve a magyar vagy a szlovák nemzeti örökség része, hanem az, hogy képesek vagyunk-e tanulni tőle: türelmet, szolgáló alázatot, gondoskodást. Hadd maradjon ő, aki oly forrón szerette hazáját, nemzetek feletti főpap, és ekként közös példa számunkra, kivezető út, integrációs erő.

VIII. Alvajárók a toronytetőn – Kazinczy Gábor tanítása

A magyar szellemi élet legjobbjai a XIX. században kibontakozó nemzetiségi ellentétek, majd a magyarosítás idején mindig felemelték szavukat szlovák nemzettestvéreink védelmében.

Különösen szép példája ennek Kazinczy Gábor (1818–1864), a zempléni ellenzék képviselőjének az Athaeneum c. folyóiratban 1839-ben *A Felföld* címmel megjelent írása.

Maró gúnynal, komoly önkritikával szól a magyarokról:

„A tarka magyar hon legérdekesebb része a Felföld (...) Mély titokkönyvként fekszik előttünk. De mi nem szokunk olvasni, s ha valami szerencsétlen eset

könyvtárt örököltet ránk, tisztelve az elődök emlékezetét s tetteit, föl nem metszett lapokkal hagyjuk könyveit a maradékra.”

Ezen oldalvágás után, továbbra is kritikus a hangja:

„Így vagyunk a Felfölddel. Mintha világtenger választana el bennünket, távol hisszük magunktól, érdekeinktől, s tudatlanságunkat, megszorítva a butaságot anyatej és nevelés öröklötte virágával cicomázzuk fel: Tót nem ember. Eltaszítánk magunktól e népet (...) Sőt szégyelljük őt (...) pedig ugyanazon kebelen nyugovánk, szerencsétlenek vagyunk (...) Szédítő toronytetőn alusszuk biztos tudatlanságban lázas holdkór álmainkat, s még a barátintés is arra szolgálhat, hogy lebukjunk. Megvetem, ki e sorokban szláv mániát látna (...) mit tevének mi, hogy oly góggal nézünk le minden néptársra? Miben állunk fölöttük? Semmiben. Testvérek vagyunk, senki rabjai, s egyenlő joggal osztozunk az atyai örökségben.”

A mindössze 45 évet élt közéleti polihisztor (képviselő, publicista, író és műfordító), Kazinczy Gábor elvhű ember volt. Mint idézett írása is mutatja, meggyőződése nem függött a közvélekedéstől. Népszerűségét bármikor feláldozta meggyőződésének. Bár hallgattak volna rá kortársai! Trianonban széthordták az atyai örökséget, de megmaradt az egymásmellettség. Lesznek-e a civakodó örökösökből jó szomszédok? Holdkórosként, tetők meredélyén járva aligha. Pedig a Kazinczy Gábor által megfogalmazott kritika, ha szerencsére már nem vonatkozik mindenkire, de jogosan tekinthetjük érvényesnek azokra, akik a régiekhez hasonló góggal néznek le önálló állami létükben ugyan fiatalabb, de Kárpát-medencei lakosként idősebb testvéreikre. Milyen kár lenne nehezen megoldható elsőbbségi vitákkal távolodni egymástól, amikor évszázadokig „ugyanazon kebelen”, azaz a magyar király országának kebelén „nyugovánk”. Kazinczy Gábor még figyelmeztette a magyarokat, hogy egyenlő jogokkal kell megosztoznunk az atyai örökségen. A kiegyezés utáni Magyarországnak nem tetszett ez a megoldás. Ahogy most a mai szlovákoknak sem tetszik. Kazinczy nem területre gondolt, amikor egyenlő jogokról beszélt, ma sem területi problémákban, hanem emberi jogokban kell az egyenlőséget biztosítani.

IX. Összefogás a Duna mentén

Mocsáry Lajos (1826–1916) neve a XIX. század második felében szimbóluma lett a magyarság és a Kárpát-medence többi népe megbékülési törekvéseinek. 1860-ban vázolt programja a békés egymás mellett élés, illetve a nemzetiségeket egyenrangú társnemzetként kezelő gyakorlat jegyében fogant.

1886. február 8-án Mocsáry Lajos élete egyik legnagyobb szónoklatában felelősségre vonta a magyar kormányt és az ellenzéket is az országban elburjánzott „kultursovinizmusért”. Szerinte a magyarosítás egyetlen jogos célpontja maga a magyar nemzet, amely igencsak rászorul erre. A nemzetiségek (amúgy is reménytelen) elmagyarosítása helyett a magukat magyarnak vallók magyarságát kell elmélyíteni, és a minőséget a mennyiség elé helyezni. Szerinte a magyar nyelv hegemoniája egyedül az országgyűlés tanácskozási nyelveként nyilvánulhatna meg. A megyékben, járásokban, községekben mindenki szabadon használhatná anyanyelvét, és hivatalos ügyeit is jogában állna azon intézni.

Rámutatott, hogy a vegyes lakosságú területeken mindenki megérti a másikat, és a tisztviselőktől megkívánt műveltségi szinten már az aktív nyelvtudás is elvárható. Az oktatásban egyenrangúak lennének a nemzetiségi nyelvek, minden iskolában oktatnák a magyart, míg a magyarok a hozzájuk legközelebb eső kisebbség nyelvét tanulnák. A nemzetiségek nincsenek olyan hangulatban – vallja Mocsáry –, amely komoly akadály lehetne egymás megértésének és a kibékülésnek. „Hála Istennek, csakugyan úgy áll a dolog, hogy a magyar s a többi népek közt valódi fajgyűlöletet nem tapasztalunk, (...) talán még nagyon könnyen is barátkoznak.”

A *Néhány szó a nemzetiségi kérdésről* című munkájában írta: „Fel kell hagyni azon insultálással, hogy magyar és hazafi egy értelmű, tehát hazaáruló mind az, aki nem magyar.” „Az én álláspontom a legalitás, t. i. az 1868-iki nemzetiségi törvény. Ez a törvény a nemzetiségi ügynek egyik legnevezetesebb mozzanatát, t. i. a 60-as években létrejött jó hangulatot s kibékülést képviseli.”

Figyelemre méltó, ahogy a nemzetiségek és az akkori szomszéd államok kapcsolatát látja: „Az a tény, hogy hazánkban nagy számmal léteznek oly emberek, kik fajrokonai (...) szomszéd független államokat alkotó nemzetek, bizonyos kapcsot képez köztünk és ezen nemzetek közt, mely kapocs nem maradhat hatás nélkül egymáshoz való nemzetközi viszonyunkra. (...) Hozzájárul ehhez, hogy (...) közös ellenségünk van egy nagy hatalmasságban, mely a hódítás politikáját követi; teljesen világos ez a románokat illetőleg, kiknek ép úgy, mint nekünk létkérdés az Oroszország ellen való védekezés.” A szláv népek jövőjét, akár a magyarokét, a német terjeszkedéstől is félti. Tudja, hogy „a szóban levő szomszéd államokhoz való jó viszonyok fenntartására szükséges az, hogy idebent jó viszonyban legyünk a nemzetiségekkel. (...) Tehát ugyanaz az eszköz, mely a belbékét a honpolgárok közt biztosítja, egyszersmind megszerzi a jó nemzetközi viszonyokat is... Az a szövetség, melyről én szólok, már meg van keresztelve »Dunai confoederatio« néven, de komolyan az elméket alig foglalkoztatja. Nem (...) szövetségi állam, de szövetkező államok formájában nagyon is méltó volna vele foglalkozni...”

Mocsáry elképzelései – a Trianon utáni alapvető változások figyelembevételével – ma is időszerűek. Akkor nem hallgattak rá kortársai. Bár régióink országai felismernék, hogy az Európai Unióban adott az államok hálózata, de ezek valós együttműködése csak akkor működőképes, ha megvalósul a többségi nemzet és a kisebbségben élők közötti béke. Mocsáry nyomán talán szóhasználatunkon is változtatni kellene. Miért mondjuk „szlovák nemzetiségieknek” például a magyarországi szlovákokat? Hiszen ők a szlovák nemzethez tartoznak, ahogy a magyar határon kívül élő magyarok is a magyar nemzet részei. Az anyanyelv összeköti az egy nemzethez tartozókat, s ennek tudatában lehetnek alkotó állampolgárai az országnak, amelyben élnek. Sőt, csak akkor lehetnek igazán hasznára az államnak, amelynek polgárai, ha nemzeti létükben nem korlátokat állítanak eléjük, hanem emberi jogaik állami és társadalmi elismerése révén szabadon élhetik meg szlovák vagy magyar mivoltukat. Mocsáry nem tudta meggyőzni az akkori döntéshozókat, s az ezeréves ország feltartóztatlanul haladt a szétesés felé. Száz évvel az első világháború után Schengen szellemében élünk. Nem ide-oda tologatjuk, hanem légiesítjük a határokat. Mocsáry örökségére is támaszkodva határmódosítás nélkül is meg lehet valósí-

tani a Duna völgye nemzeteinek önmagukkal való egyesítését, és ezzel együtt az itt élő nemzeteknek is meg lehet és meg kell békélniük egymással. Ez lehet az új, az Európai Unióban oly szükséges együttműködésünk szilárd alapja.

X. A megbékélés elszalasztott esélye

Andrej Sládkovič (1820–1872) a reformkor talán legnagyobb szlovák költője. Magyarországon is többet kellene tudnunk róla. Most csak szülővárosáról, Korponáról emlékezünk meg, és néhány sorát idézzük.

Korpona kisváros, de benne a magyar–szlovák szimbiózisnak rendkívül fontos hagyományai vannak. Már a mohácsi vész előtt, írja Käfer István a *Magyar szlovákságismeret* című könyvében, a szlovák és a magyar vállvetve harcolt a város német patrícusai ellen. 1519-ben Lajos király megparancsolta Korponának és Körmöcbányának, hogy ne tiltsák meg a szlovákoknak, morváknak és magyaroknak, hogy házat vegyenek városaikban. Lám, a szegregációellenes fellépésnek elég régi hagyománya van a Magyar Királyságban.

Talán ez a hagyomány is hozzájárult, hogy Sládkovič 1848-ban a szabadságharc oldalára állt, meg is szenvedett érte. Nem a könnyebb utat, nem a németbarátságot tartotta szem előtt. Egyik versében így szól a magyarokhoz:

*Szeresd a szlávokat, e népeket;
vesszen a gőg, az úrhatnámtság,
baráti kéz fogjon kezet,
céljaink egyek legyenek,
igaz legyen a szabadság.*

A XIX. század nemzeti öntudatra ébredő magyarsága nem vette észre, hogy mindkét nép csak nyerne az összefogással. Nem csaptunk bele, inkább ráütöttünk a kézfogásra kinyújtott kézre. A csalódott Sládkovič is felhagyott a barátkozással.

A XIX. században elkövetettekért a XX. században kaptuk meg a választ. Most, a XXI. században kell megpróbálnunk visszatérni a természeteshez, a szeretethez és a barátsághoz. Csak most már sokkal nehezebb.

XI. Mikszáth és Jókai szemüvegén át

Ha valamelyikünket hirtelen megkérnék, hogy mondjon pár mondatot arról, miként ábrázolja a szlovákokat a magyar irodalom, a válaszadók többsége alighanem annyit mondana: tót atyafiak.

Mikszáth Kálmánnak a *Tót atyafiak* címmel megjelent kötete a maga négy novellájával meghozta a megérdemelt sikert. Az atyafi megnevezés telitalálat. Mikszáth számára a szlovák nem idegen, inkább atyafi, azaz testvér. Érthető, hogy a XIX. században ő volt a legtöbbször szlovákra fordított magyar író, annak ellenére, hogy akkoriban már híve volt annak a téveszmének, hogy a szlovákság jövője a magyarságba való beolvadás. Nála ez a beolvasztó igyeke-

zet az összetartozás érzéséből fakad, ráadásul írásaiból ez a politikai felfogása nem derül ki. Mikszáth javára írandó, hogy soha nem felülről, nem lenézéssel beszélt a szlovákságról. Felfogásáról sokat elárul egy idézet: „A pestiek sohase tettek még le egyebet, mint alapköveket, rábízván aztán a többit a tótokra, hogy építsenek föléljük palotákat” (*A sipsirica*, 1902).

Jókai, aki a legtöbbször szlovákra fordított magyar szerző, sokkal ritkábban szerepeltet szlovákokat írásaiban, mint Mikszáth. De *A gazdag szegények* egyike, a lipóti Krányecz Frányó valódi, hús-vér figura. Nagy mesélőnk gyönyörű leírást ad róla: „Fanyelű késeket árult, aztán meg cifra cserépbögréket felváltva. Az öltözetére is adott valamit. Nem volt se szurtos, se rongyos... Olyan őszinte képe volt a fiúnak dacára, hogy már ráncos volt... Lehetett már valami harminc esztendő. Amerikában is megfordult már, de megint visszakívánkozott... Min-dig elővette furulyáját, s valami szép magyar dalt billegett el rajta...”

Különösen érdekes a regényben Jókai mondanivalója a kivándorlásról. József Attila megtanította nekünk, hogy „kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk”, de nem tért ki arra, hogy e másfél milliónak mi volt a nemzetisége. A távozóknak legalább ugyanolyan tarka nemzetiségi képe volt, mint az ország egészének, ám mivel a Felföld szegény vidék, a kivándorlók között talán arányaiban több szlovák lehetett, mint magyar. Megoldás volt-e a kivándorlás? Íme a romantika és a realizmus Jókai tollán, Frányó előadásában: „...Ott minden ember goromba. Úgy níznek rám, mintha loptam volna nekik. Volt nálunk nagy árvíz, elvitte tízezer embert: egész várost. Aztán ránk fogták ‘magyarokra’, kifosztottuk halottakat. Ezt enyim gyomrom be nem veszi! Gyere ide, goromba yanke, majd megtanulod én neked az emberséget! Mikor engem idehaza csúfolja valaki: ‘te tót!’, azt tudom, hogy csak trífálja velem; de aki énnekem odakinn azt mondja: ‘te tolvaj magyar!’, az nekem gorombaság: azt nem eltűröm. Megyek onnan. Csak hiába, nincs olyan szíp ország egész világon, mint a mienk Magyarország. Egész Amerikában sohase nem láttam egy embert, akinek jó kedve van; de idehaza minálunk még aki haragszik is, az is danol.”

A XIX. század második felében a politika síkján már megszűnt a szlovákok és magyarok összetartozása: nagyobb volt a távozás, mint az együtt maradás igénye. Az irodalom azonban a közembert ábrázolta. Krányecz Frányó számára Magyarország az otthon. A fővárosban próbált keresni annyit, hogy kifizethesse apósa adósságát. Hogy sikerült-e, ezt homályban hagyta Jókai, de az biztos, hogy a szétesőben lévő ország „összedrótózása” nem sikerült, hiába fakadt ki Mikszáth: „Ide, tótok, drótozzátok meg, hadd legyen még együtt, úgy, ahogy volt, egy darabig” (*A seprűs tót*).

Ma már tudjuk: a „drótozás” nem megoldás. De az európai összefogás, a közép-európai gondolat adta összetartozás, a megbékélés szebb, nyugodtabb, boldogabb életet nyújthat mindannyiunknak a légiesült határ mindkét oldalán. Hogy ne csak a magyar, oláh, szláv bánat legyen közös, hanem az öröm is.

XII. Gáspár Imre kísérlete a szlovákok megértésére

Gáspár Imre *Hazánk tót népe* című, 1879-ben megjelent könyve már a kiegyezés utáni magyarosodás és magyarosítás idején született. A magyar–szlovák kapcsolatok egyik zord időszakában tett kísérletet legrokonabb néptársunk, a szlovákság bemutatására. Különösen értékesek a felföldi nyomor elől délre, főként a világvárossá alakuló Budapestre vándorló vendégmunkások leírásai. Néhány részlet a *Pestre, Pestre!* c. fejezetből:

„Azon a vidéken, melyet a gazdag nyár is silány zabkoszorúval díszít fel, nem olyan dalok szólnak, minőket az Alföld arany-hajú délibábos rónái teremnek. Néhány nappal még szomorúbb minden; itt nincs mit aratni, Árvamegyében a nyomorúság lakik. El máshová! (...) A férfiak, zab és krumpli földeiket az öregekre hagyván, mennek az aratásra. A magyar gazda igen szívesen fogadja őket; ott ugyan megkívánják a túrósat, meg a töltött káposztát, hanem aztán dolgoznak is.

Sokkal szebb, ha a lányok mennek. Sok költészet van ebben a karavánban. Ami a Bretagne és Provençenak Páris, az a mi Árvánknak Pest (...) Legsomorúbb pillanata ez útnak, midőn Zólyom, Liptó határán megegyeszer megállanak, s visszanéznek Árvára (...) Kis kunyhók is állanak körüle, s azokban a nyájas tűzhely, mely sokszor, igen sokszor állott üresen (...) kérdés, ad-e ennyit is a távol, idegen föld a szegény jövevényeknek? (...) Ünnepeyes pillanat, mikor a váci hegyekről először pillantanak a Dunára. Ott hömpölyög, tolul nagy méltóságosan. Istenem, beh nagy víz! Nagyobb a Garamnál is! A sors kiszemelte már, melyikök fog abban meghalni, melyiköknek lesz szerencséje. A hangulat egyszerre megváltozik. Feltúrt ruhájokat lebocsátják, csizmacskát húznak, megfésülködnek, – és mennek lassacsckán Vácra. Hajóra ülnek, egy perc és – Pesten vannak! (...) Néhányan már kapott szolgálatot. Történt, hogy úrhoz vagy más becsületes emberhez mentek nőül; történt, hogy jól jártak – de csak a kisebb részével! A többi neveltség tárgya még tót testvéreik között is (...) Hát Pesten! Ha egy-egy szekér tolonc között szégyenkönnyet s eltakart arcokat látsz, ezek árvai leányok, kik eljöttek szerencsét keresni, most pedig mennek haza, meghalni vagy bukni tovább.

Hja – a nyomor!”

Gáspár Imre (Nagycsalomja, 1854. febr. 24. – Bp., 1910. aug. 19.) nevét kevesen ismerik. Szülőhelyén emléktábla üzeni, hogy jeles ember volt: újságíró, költő, műfordító. 1872-ben Pestre költözött. Pályája első felében a Gyulai Pál vezette hivatalos irodalommal szemben álló irodalmi ellenzékhez tartozott, támadta az arisztokráciát, a klerust, a dzsenti-életmódot és a kor erkölcsét. A szlovák költészet egyik első hazai ismertetője és fordítója volt. Utolsó éveiben a miniszterelnökségi sajtóirodában dolgozott.

XIII. Pest-Buda és a szlovákok

Már a XVII–XVIII. századi históriás énekek és népdalok tanúsítják, hogy a szlovákság is fővárosának, a haza szívének tekintette a kettős várost. Bornemisza Péter *Siralmas énnéköm...* c. versének refrénje, a *Vajon s mikor lészön jó Budában lakásom*, a szlovák írásbeliségben is fellelhető az *Egerről és néhány vitézről* szóló énekben:

*„A nagy széthúzás okozta ezt nekünk
magyarok, németek között.
Hazánk földjét ha török rabolja,
még rosszabb neki, ha német fosztogatja.
Uram Isten, engedj szebb időket látnunk,
Magyarhon királyát Budán viszontlátnunk.”*

Ősi, talán Dózsa korabeli Buda-motívumot rejthet Ján Kollár népdalgyűjteményében az *Uraság és Rákos* című vers:

*Uraság, uraság, te kemény uraság,
vigyen el az ördög, én megyek Budára.
Megyek Budára, Rákos mezejére,
ott lerázom magamról a paraszti nyűgöket.*

Aztán sötétedik a kép, jön a katonaság, és fájdalomosan szól a népdal:

*Mikor általmentem Pestről Budára,
sírt az édesanyám az egész családdal;
Jaj nektek, ti pesti urak, ti adtatok engem katonának.*

Aztán következik a munkát kereső cselédlányok tragédiája, akár Arany János *Hídavatásában*:

*A kedvesem Pesten szolgál,
szívem vágyik utána,
és én nem hagyom őt ott,
akárhová is elmegyek vele.*

Sír a lányka is:

*Duna, Duna, folyó vizecske!
Ej, nem voltam én arra a Pestre való
... Nem is akarok Pesten vagy Budán lakni,
inkább veled, kedves, egy árvai faluban.*

Igen érdekes, hogy a magyar népdalokban alig akad Pest-Buda-motívum. Andrej Sládkovič, a reformkori szlovák költő a Szent Korona legszebb ékkövének nevezte Pestet, ahová a nagy építkezésekre tízezrével jöttek a kő-

művesek, építőmunkások, és helytálló a megállapítás, hogy „a tótok építették Budapestet”. Voltak évtizedek, amikor Budapest volt a világ legnépesebb szlovák városa. Józsefváros, Terézváros, az Andrassy út palotái őrzik a felföldi néptárs munkáskezeinek nyomát. Gazdag kulturális élet, egyesületek, bálók, műkedvelő színjátszás volt itt, sőt Ján Palárik színműben is megörökítette a várost.

A XIX–XX. század fordulójának rossz emlékei, majd a második világháborúhoz kapcsolódó válság ellenére Budapestnek mindmáig pozitív helye van a szlovák emberek tudatában.

XIV. Egymás felé

Bár Pilátus palotájától a mi tanösvényünkkel közel azonos hosszúságú út vezet a Golgotáig, és ezen az úton is éppen tizennégy állomás található, mégsem örülnénk annak, ha a szlovákok és magyarok évszázados együttélését bárki keserves keresztútnak látná.

Igaz, sok bajt, szörnyűséget éltek át eleink, de ezek hosszú időn át távolról sem az együttélésebből fakadtak. Közös volt a bánat, közös a szenvedés.

Ez a tanösvény a Pilisi Parkerdő Zrt. és a Charta XXI Megbékélési Mozgalom közös alkotása. Úgy gondoljuk, hogy nagyon is ide, a Pilisbe illik ez a tudomásunk szerint példa nélküli kezdeményezés, amelynek célja, hogy jobban megértsük közös múltunkat. A Pilis kiemelt fontosságú a magyarok számára, többek között azért, mert ez a táj a pálos rend bölcsője. Jelentős ez a térség a magyarországi szlovákság számára is, hiszen Békés mellett talán itt él még legerősebben a szlovák öntudat.

Azt reméljük, hogy akik erre sétálnak, meg-megállnak majd a kétnyelvű táblák előtt, és észreveszik, hogy mennyi minden fontos üzenete van a múltnak, amelyről nem vagy csak alig, esetleg éppen torzítva hallottak. Az a szlovák ember, akit az évezredek magyar elnyomás hangoztatásával mesterségesen próbálnak magyarellenesnek nevezni, felismerheti, hogy ősei büszkén vallották hazájuknak a Magyar Királyságot, Uhorskot. Az a magyar, aki átérzi a XX. század okozta sebeket, és gőgösen hangoztatja, hogy Magyarország idősebb, mint Szlovákia, megtanulhatja, hogy sok évszázadon keresztül a szlovákok érdemben járultak hozzá hazája kultúrájához, nélkülük szegényebb lenne a magyar múlt is.

Minden tanösvénynek megvannak a maga műfaji korlátai. Nem tehetünk fel kérdéseket, így nehezebben szembesíthetjük az erre járókat azzal, hogy mit tudnak és mit nem tudnak a magyar-szlovák múltról. Pedig érdekes lenne megismerni, hogy a lassan legendává magasztosuló Jánošíkról hány szlovák tudja, hogy kuruc vitéz is volt, Rákóczit szolgálta, és hány magyar tudja, hogy kivégzését nemcsak betyár, hanem éppen kuruc voltának is köszönhetette.

Egy tanösvény néhány táblája nem pótolhatja a történelemtanítás hiányait, és nem javíthatja ki a politika vezérelte hamisításokat sem. De az itt összefoglalt ismeretek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy csökkenjen az előítéletes gondolkodás, és ráébredhet arra, hogy az európai keretekben oly igen szükséges együttműködésnek a múlt nem akadálya, hanem épp erős alapja. Ez a tan-

ösvény ahhoz kíván hozzájárulni, hogy a Nyugat-Európában már sikeres megbékélés itt, Közép-Európában is megtörténjék, és elősegítse a Duna völgyében élő népek boldogulását.

Tanösvényünk tizennégy táblából áll, s említettük, hogy ez épp annyi, mint a Keresztút tizennégy stációja. Ám helyenként kiegészülnek a keresztutak: van tizenötödik állomás is, amely a Feltámadás diadalára emlékeztet. A XX század során a szlovák–magyar közös múlt is szinte sírba került, sokszor reménytelen vállalkozásnak tűnik, hogy visszatérjünk őseink közös életének nyugalmához. Túl sok bennünk a félelem és az egymás iránti gyanakvás. De ebben a légkörben nem élhetünk. Nem engedhetjük, hogy a másiktól való félelem újabb sebeket okozzon. A kölcsönös tisztelethez azonban meg kell ismernünk egymást is, közös múltunkat is. Hiszen akiket nem ismerünk, nem is szerethetünk.

Az első táblára azt írtuk: *Együtt az úton*. Igen, együtt jártuk a történelem útjait, de azután távolodni kezdtünk egymástól. Közben mindkét nemzet okozott fájdalmat a másiknak. Ha ezt felismerjük és elismerjük, elindulhatunk egymás felé. Ez a közeledés nem egyesülést céloz, nem a múltba akar visszavezetni, hanem egy boldogabb, egymást tisztelő és az európai arénában egymást segítő együttműködést szeretne. Ha eleinknek sikerült, nekünk miért ne sikerülhetne?

MUNKÁCS VÁRA